

***РОЛЬ ІНТЕРТЕКСТУ У ФОРМУВАННІ ІМПЛІКАТИВНОГО
ПРОСТОРУ АМЕРИКАНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ ХХ СТОЛІТТЯ***

Ольга Гриняк (Херсон, Україна)

Стаття присвячена ролі інтертексту в розкритті прихованого смислу поетичного тексту та проблемі формування і функціонування імплікатів як основних складників імплікативного простору.

Ключові слова: *імпліцитність, імплікативний простір, імплікат, індикатор імплікату, інтертекст, значення, смисл.*

The article focuses on the role of intertext in explication of the hidden sense of a poetic text, on the problem of the formation and functioning of implicates as the main components of the implicit space.

Key words: *implication, implicit space, implicate, indicator of an implicate, intertext, meaning, sense.*

Когнітивний підхід, який спирається на дані з психології, філософії і лінгвістики, дає можливість внести уточнення у визначення вищенаведених термінів та виявити співвідношення значення, змісту і смислу. У цілому, під значенням у лінгвістиці розуміють об'єктивний зміст, а під смислом – зміст, пов'язаний з індивідуальною інтерпретацією значення [3: 15]. Смисл виступає єдністю інтелектуальних та афективних процесів, оптимальне сполучення раціонального й емоційного робить його повноцінним [7: 55; 8: 72].

Співвіднесення понять значення, зміст і смисл уможлиблює дослідження особливостей імплікативного простору. Значення номінативної одиниці – це опредметненні знання про світ, форма мовного знання про типізовані або конкретні об'єкти дійсності [1: 19]. Під значенням тексту в лінгвістиці розуміють експліцитний зміст, а під смислом – зміст, пов'язаний з індивідуальною інтерпретацією значення [3: 14-20].

Актуальність вибору теми зумовлена, з одного боку, зростаючим інтересом дослідників до проблеми імплікації, а з іншого – розвитком когнітивної лінгвістики, яка дає можливість глибше вникнути в авторський задум. Недостатнє вивчення **імплікативного простіру** як лінгвокогнітивного конструкту, що є результатом прочитання та осмислення поетичного тексту становлять проблематику дослідження. Метою дослідження є виявлення імплікатів – смислів, прихованих у художньому за допомогою інтертекстуалізації – лінгвокогнітивної процедури, що передбачає використання інтертексту, а крім нього вимагає фонових або, в термінології когнітивістики, енциклопедичних знань [4: 30].

Виходячи з того, що імплікативний простір обіймає всі рівні тексту, його вивчення передбачає аналіз як мовних, так і позамовних чинників його формування. До мовних відносимо індикатори імплікатів – носії прихованого смислу в поетичному тексті, які привертають до себе увагу в ході прочитання тексту завдяки стилістичній маркованості. До позамовних чинників – інтертекст – основний вид та спосіб побудови художнього тексту в мистецтві модернізму й постмодернізму, який полягає у тому, що текст створюється за допомогою алюзій та ремінісценцій [9: 113].

Лінгвокогнітивний аналіз поезії модерну показав, що імплікатом, який об'єднав поетичні тексти Е.А. Робінсона, Е. Лі Мастерса, Р. Фроста є *«цінність особистості»*. Так, наприклад, у збірці «The Town Down the River» Е.А. Робінсона у центрі Тільбюрі-таун, метонімічний зміст якого *«світ людських драм, розчарувань»*, втілюється головна ідея тексту – неповторність життєвого досвіду, власний погляд на життя кожної окремої людини. Лаконічні портрети-характеристики провінційних мешканців Тільбюрі-тауна (Ричарда Корі, Кліффа Клінгенхагена, Люка Хевергола, містера Флада та ін.) імплікують у собі особистісні переживання, драми, самотність ліричних героїв: *And shook his head, and was again alone./ There was not much that was ahead of him,/ And there was nothing in the town below»* [1: 190-192]. Схема зображення вигаданого містечка Тільбюрі-тауна як своєрідного мікросвіту сприймалася як модель

макросвіту Америки [6: 35] і була використаний Едгаром Лі Мастерсом у збірці епітафій «Spoon River Anthology». Е.Лі Мастерс як і Е.А. Робінсон, зображує простих людей, невдах, чудаків, фантазерів. Особливість жанру епітафії слугує постійним нагадуванням читачу про те, що життєвий шлях закінчено і немає ходу назад, вказуючи таким чином на імплікат: *«швидкоплинність життя»*.

*Where are Elmer, Herman, Bert, Tom and Charley,
The weak of will, the strong of arm,
the clown, the boozier, the fighter?
All, all are sleeping on the hill* [1: 198].

До вищезгаданого імплікату звертається Р. Фрост у таких поетичних текстах, як, наприклад «Come in», «Stopping by Woods on a Snowy Evening», «Acceptance», у яких індикатором імплікату виступає номінативна одиниця «wood»: *«the woods are lovely, dark and deep»* [1: 236]. Ліс таїть у собі небезпеку із-за своєї непізнаності: *«as I came to the edge of the woods»* [1: 238], нарощуючи смисл завдяки інтертекстуальним зв'язкам із «Божественною комедією» Данте: *«я опинився у похмурому лісі, пройшовши до середини земне життя»*, *«той дивний ліс погрозливий, дрімучий»* [5: 5].

Протилежний *«цінності особистості»* імплікат *«знецінення життя»* втілюють К. Сендберг у таких поетичних текстах як, наприклад, «Limited», «Grass», «Chicago» та Р. Джефферс у «The World's Wonders». Вищезгаданий імплікат К. Сендберг пов'язує з філософськими роздумами про тлінність усього живого *«and all the men and women laughing in the diners and sleepers shall pass to ashes»* [1: 208], а також з властивістю часу стирати з пам'яті наступних поколінь імена, події, місця колишньої слави і колишніх поразок:

*Pile the bodies high at Austerlitz and Waterloo.
Shovel them under and let me work –
I am the grass; I cover all.
Two years, ten years, and passengers ask the conductor:
What place is this?
Where we now?* [1: 210]

К. Седберг активує фонові знання читачів з історії про кровопролитні бої між армією Наполеона I із союзними військами Росії і Австрії (Аустерліц) й англо-голландськими (Ватерлоо) [11: 75], акцентуючи увагу на тому, що з плином часу вже не можливо віднайти місця сутичок, поховань полеглих у боях, тому що вони покриті травою (*I am the grass; I cover all*). Імплікати «те, що зітре із пам'яті спогади» формується через концептуальну інтеграцію семантичних ознак, які містяться на периферії семантичної структури номінативних одиниць: «*grass, cover*» та риторичних питань: «*What place is this? Where we now?*» Ці індикатори імплікатів мають інтертекстуальний зв'язок з російським прислів'ям «всякая могила травой поростет».

Як і К. Сендберг Р. Джефферс у вірші «The World's Wonders» активує енциклопедичні знання читачів з історії, але якщо К. Сендберг звертається до воєнних подій початку XIX століття, Р. Джефферс імпліцитно вказує на Другу Світову війну, сучасником якої він був, а саме на ядерну атаку літаків США японських міст Хіросіми та Нагасакі в серпні 1945, у результаті якої загинули близько п'ятисот тисяч людей [11: 342].

*I have seen far stars weighed and their distance measured,
and the powers that make the atom put into service – For what? –
To kill half a million flies – men I should say – at one slap* [1: 256].

Імплікат «знецінення життя» актуалізується завдяки порівнянню людей (*men*) із комахами (*flies*), унаслідок якого активується конотативне значення «*flies*» – «щось маленьке, мізерне» [10].

Імплікат «необхідність мирного існування» виходить на перший план у таких поетів-постмодерністів як А. Гінзберг («Wichita Vortex Sutra», «Howl», «Hum Bomb!»), Г. Корсо («Bomb»), Р. Блай («The Teeth Mother Naked at Last», «Call and Answer»). Індикатор імплікату «bomb» в однойменній антивоєнній поемі-притчі Г. Корсо наділяється антропоморфічними якостями: «*the earth will madonna the bomb/ the hearts of men to come more bombs will be born/ there is a hell for bombs*». Бомба стає в рівень з людиною, яка її винайшла і наділила цю

зброю потужною силою (*grandest of all* [13]), що здатна знищувати все «*budger of history, brake of time*» [13].

Індикатор «bomb» має параболічні риси, які заковані в семантиці компонентів смислу, що не вилючається шляхом відшукування аналогій між суб'єктивними та об'єктивними його частинами, а встановлюється через залучення різного роду знань читача (енциклопедичних і лінгвістичних), через пошук інтертекстуальних зв'язків [4: 79]. Розглянемо такий приклад: «*There is a hell for bombs/ They sit in bits and sing songs.../ And two American songs/ and they wish there were more songs/ especially Russian and Chinese songs/ and some more very long American songs that'll never be an Eskimo song*»[13] Наведений фрагмент поеми має інтертекстуальний зв'язок із поетичним текстом Р. Джефферса «*The World's Wonders*», який пише про вбивчу силу атому (див. розбір).

Імплікат «*ядерна бомба, що розірвалася*» втілюється у словосполученнях «*two American songs, Russian and Chinese songs*» та вказує на держави-учасниці «Холодної війни», кінцева мета якої – світове панування [11: 91]. Великим державам із багатомільйонним і мільярдним населенням, що має великий потенціал ядерної зброї, протиставляється ескімоський народ (*Eskimo song*), загальна чисельність якого в середині ХХ століття не перевищувала 80 тисяч чоловік, а основною зброєю були дерев'яні луки, що використовуються для полювання на оленів, гірських баранів [11: 349]. Вибір ескімоської пісні має імпліцитне значення. Зважаючи на те, що територія розселення цього народу обіймає північні межі Євразійського континенту і північ Американського (півострів Аляска) [11: 69], а саме частини території держав-суперниць, тим самим Г. Корсо вказує на те, що людина може жити без атомної та водневої бомб (*A-bomb, H-bomb*).

Як і Г. Корсо Р. Блай у своїй антивоєнній поемі «*The Teeth Mother Naked at Last*» використовує індикатори імплікату «*війна*» з антропоморфічними характеристиками:

The mad beast covered with European hair rushes...

*The waters underneath part: in one ocean luminous
globes float up (in them hairy and ecstatic men)
in the other, Teeth Mother, naked at last [12].*

Індикатором імплікату «війна» виступає номінативна одиниця «*beast*», що у поєднанні з метонімічним прикметником «*European*», який вказує на I та II Світові війни, що проходили на території Європи, та номінативною одиницею «*hair*» набуває антропоморфних ознак, які є свідченням того, що війна – справа рук людини, і якщо первісні захищалися від звірів, то гомо сапієнс має захищатися вже від собі подібних. Концентр «*Mother*» – це імпліцитне втілення всього кращого, що є в людині: любові, ніжності, розуміння. Як дитина підсвідомо шукає порятунку та розраду у матері, як головного авторитету, так і автор бачить вихід у перемозі вищих моральних якостей, здорового глузду (*mother wit*).

Отже, результати інтертекстуального аналізу поетичних текстів американських поетів ХХ століття показали, що на початку століття увага була сконцентрована на проблемах, переживаннях окремої людини, індивіда, тому центральним імплікатом стала «*цінність особистості*». У другій половині століття у зв'язку з багатьма факторами в першу чергу з Другою Світовою, в'єтнамською війною та війною з Іраком на початку ХХІ століття на перший план виходять імплікати «*знецінення життя*», «*час стирає спогади*» та «*відповідальність за свою бездіяльність*».

Лінгвоконгитивний аналіз основних характеристик епох модерну й постмодерну, історичних і біографічних даних дозволив у певній мірі окреслити імплікативний простір віршованих текстів американських поетів, у яких знайшли своє відображення як власні переживання, так і суспільно-політичні події минулого століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алефиренко Н.Ф. Спорные проблемы семантики / Н.Ф. Алефиренко. – М.: Гнозис, 2005. – 326 с.

2. Американская поэзия в русских переводах XIX-XX века. / Сост. С.Б. Джимбинов. На англ.яз. с параллельным рус. Текстом. – М.: Радуга, 1983. – 667с.
3. Безугла Л. Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі: [монографія] / Л. Р. Безугла. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2007. – 331с.
4. Белехова Л.І. Глосарій з когнітивної поетики: науково-методичний посібник / Л.І. Белехова. – Херсон: Айлант, 2004. – 124с.
5. Данте А. Божественная комедия / А. Данте. – М.: Художественная литература, 1991. – 167с.
6. Зверев А. М. Модернизм в литературе США / А. М. Зверев. – М. : Наука, 1979. – 318 с.
7. Нефедова Л.А. Когнитивно-деятельностный аспект имплицитивной коммуникации / Л. А. Нефедова. – Челябинск: Челябинский гос. Ун-т., 2001. – 151с.
8. Никитин М.В. Курс лингвистической семантики / М.В Никитин. – СПб.: Научный центр проблем диалога, 1996. – 758с.
9. Руднев В.П. Модернизм / В.П. Руднев. Словарь культуры XX века. – М.: Аграф, 1997. – С.110-150.
10. Словарь английского языка АBBYY Lingvo. – Ел. ресурс: <http://lingvo.yandex.ru/en?text=FLY&st_translate=1&lang=en&dAB=on>.
11. Энциклопедический справочник /А.В. Аграшенков, Н.М. Блинов, И.Г. Бутырская, А.Н. Мячин. – М.: Вэчэ, 1997. – 616с.
12. Bly R. The Teeth Mother Naked at Last / R. Bly. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.caterina.net/paw/archives/000213.html>.
13. Corso G. Best Poems / G. Corso. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://famouspoetsandpoems.com/poets/gregory_corso